

Урок Що таке сім'я та шлюб

Автор: Борщевська Катерина Михайлівна

Тема: Що таке сім'я та шлюб. Як укласти шлюб. Чи можуть неповнолітні укласти шлюб. Які особисті немайнові та майнові права і обов'язки мають подружжя.

Мета: опрацювати поняття: «сім'я» і «шлюб»; пояснити гарантування права людини на створення сім'ї, ознайомити учнів зі змістом Сімейного кодексу України, умовами укладання шлюбу; дати уявлення про особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя; розвивати вміння аналізувати правові ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання на підставі норм сімейного права; висловлювати власні думки щодо створення сім'ї; виховувати почуття любові до членів сім'ї та відповідальність за них.

Основні поняття: сім'я, шлюб, наречені, особисті немайнові та майнові права подружжя.

Обладнання: Конституція України, Сімейний кодекс України, Правознавство (практичний курс): підручн. для 9 кл. загальноосв. навч. закл. / Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М. – К.: Генеза, 2009., мультимедійне обладнання.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Методи і прийоми: бесіда, методи: «Асоціативний куш», «Мікрофон», робота з документами, презентація.

Форма уроку: інтерактивний з елементами практичної роботи.

Хід уроку.

I. Організаційний момент. Привітання учнів.

Рада всіх вас бачити в цій аудиторії. Така велика кількість людей може свідчити про бажання дізнатись нове в царині права та вміти використовувати здобуті знання в повсякденному житті.

II Актуалізація опорних знань учнів.

Запитання: Кого ви бачите на цьому малюнку. (Слайд 1 Малюнок про сім'ю.) (Відповідь: чоловік, жінка, дитина). Що об'єднує їх? (Відповідь: вони сім'я).

Міцна родина, віра в Бога, повага до матері та батька, споконвічні цінності українського народу. Дружна сім'я, як вважають 70% українців, є головною складовою їхнього життя, оскільки в ній народжуються і виховуються діти. (Слайд 2. Вислів А.Макаренка.)

Недаремно, я хочу звернути вашу увагу на слова видатного педагога Антона Макаренка: «Сім'я дає повноту життя, сім'я приносить щастя, але кожна сім'я... є насамперед, великою справою, що має державне значення».

Тому, сьогодні на уроці ми повинні зрозуміти, що таке сім'я та шлюб, саме з точки зору права, пояснити важливість гарантування права людини на створення сім'ї, ознайомитись зі змістом Сімейного Кодексу України, особливо в питанні майнових та немайнових прав

подружжя.

Запишіть тему уроку: « Що таке сім'я та шлюб».

Але перед тим, як зануритись в море правових норм, зіткнутися зі складними життєвими ситуаціями і взяти на себе відповідальність в їх вирішенні, послухайте давню притчу.

«Батько, розмовляючи з сином, радив йому триматися подалі від жінок і не квапитися зі створенням сім'ї. Син заперечив: Шановний батьку, ти ніколи не помічав райської вроди цих жінок. Твої очі не тонули у глибині їхніх очей, твій погляд не спинявся на їхніх чарівних посмішках. Хіба ти відчував, що означає, опинившись на самоті, віддаватися своїм мріям, засинати у світі своїх фантазій, коли ти охоплений коханням!

Батько подивився на нього і відповів: Синку, ти ще не знаєш, що таке стіл без хліба та їжі. Ти ще не відчував, що таке суворість дружини і не чув плачу своїх дітей. Ти не знаєш, що означає, опинившись на самоті, віддаватися своїм сумним думкам і відчувати страх перед гостями, коли ти обтяжений боргами»

Запитання:Подумайте над змістом притчі й поясніть, чому думки батька і сина такі різні.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Поняття сім'ї.

Якої б думки ви не дотримувались, впевнена, всі погодитесь з тим, що життя кожної людини починається в сім'ї. А що таке сім'я, ми і дізнаємось під час розгляду нашого першого питання.

Час появи сім'ї в Україні вчені датують періодом пізнього палеоліту – 5-3 тисячоліття до нашої ери, про сім'ю та розподіл майна згадує і «Руська Правда» часів Київської Русі. А в наш час допомагає регулювати питання сімейних відносин міжнародні та вітчизняні правові акти.

Право на створення сім'ї закріплено у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права.

Завдання:прокоментуйте норми міжнародних документів щодо основних понять у року – сім'я, шлюб.

(Слайд 3. Норми міжнародних документів)

Стаття 23 Стаття 23 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Сім'я — це природний і основний осередок суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави. За чоловіками та жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на укладення шлюбу і право заснувати сім'ю.

Стаття 10 Стаття 10 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права

Шлюб має укладатися за вільною згодою осіб, які його беруть.

Також це питання не міг оминати Основний закон України – Конституція. Що ж зафіксовано в ній з цього питання?

Стаття 51 Конституції України

Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка.

Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї...

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Відносини, що складаються між членами сім'ї називаються сімейними, тому допомагає регулювати ці відносини Сімейний Кодекс України.

(Слайд 4. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

В Кодексі юридично закріплені такі положення: Загальні положення, шлюб, права та обов'язки подружжя, права та обов'язки матері, батька і дитини, влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів, особливості усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства.

Запитання: А як ви відноситеся до поняття сім'я? Попрошу за допомогою уявного мікрофону висловити свою думку з приводу життєвого питання.

(Слайд 5. Запитання для роздумів)

- «Я маю намір у майбутньому....

- створити сім'ю, тому, що .....

- залишитись незаміжньою (неодруженим) тому, що ....

Дякую за відвертість, але як би ви не склалось ваше майбутнє, сім'я в ньому буде на першому місці.

Завдання: То що таке сім'я? Щоб дати відповідь на це запитання опрацюємо Статтю 3 Сімейного кодексу України.

(Слайд 6. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

Стаття 3. Сім'я

1. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства.

2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

3. Права члена сім'ї має одинока особа.

4. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Записати в зошит визначення: Сім'я – це особи, які спільно проживають, маю взаємні права та обов'язки.

(Слайд 7. Уривок фільму про сім'ю).

(Слайд 8. Картинки з зображенням життєвих ситуацій)

Запитання та завдання: А як ви думаєте, чи є сімєю люди у певних життєвих ситуаціях? Підказку шукайте в статті 3 Кодексу.

1. Бабуся та онука, яку вона виховує, тому що батьки дівчинки загинули.
2. Пара одружених молодих людей, що проживають разом з батьками одного з подружжя.
3. Одинокий чоловік, який нещодавно поховав свою дружину.

Щоб існувала сім'я законодавство передбачає певні підстави.

Завдання: Скористайтесь малюнками вашого підручника «Правознавство (практичний курс)», автори В.Л.Сутковий, Т.М. Філіпенко на сторінці 125 та визначте підстави створення сім'ї.

(Слайд 9. Окремі положення Сімейного Кодексу України про підстави створення сім'ї.)

2. Поняття шлюбу та умови укладання шлюбу.

Як ви стверджуєте, однією з основних підстав створення сім'ї є шлюб, тому в наступному питанні нашого уроку ми розглянемо поняття шлюбу та умови його укладання.

(Слайд 10. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

Шлюб у перекладі зі старослов'янської мови означає «Обіцянка», а за статтею 21 Сімейного кодексу - Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Я не помилюсь, якщо скажу, що кожна людина мріє про те, щоб урочиста мелодія маршу Мендельсона звучали для неї та її обранця в Палаці одруження.

(Слайд 11. Марш Мендельсона)

А чи готові ви до такого кроку? Можливо допоможе вам визначитись в цьому питанні опитування серед наречених в РАЦСі: «Чому ви виходите заміж?» Дев'ять наречених відповіли: «Щоб бути щасливою». Одна дівчина відповіла інакше. «Тільки ця одна наречена і буде щасливою у шлюбі», — такий висновок зробили психологи.

Запитання: Що ж відповіла на питання ця дівчина? *(Відповідь: Щоб дати щастя коханому.)*

Якщо ви подумали чи відповіли приблизно так, то можливо вже готові розділити своє життя з іншою людиною.

Для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, встановлена державна реєстрація шлюбу.

Закон вимагає певного порядку й умов укладання шлюбу.

Завдання: Опрацюйте статті 22, 23, 24, 25 Сімейного кодексу та назвіть необхідні умови укладання шлюбу.

Стаття 22 Сімейного кодексу України. Шлюбний вік

1. Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років.
2. Особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають досягти шлюбного віку на день реєстрації шлюбу.

Стаття 23 Сімейного кодексу України. Право на шлюб

1. Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку.
2. За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Стаття 24 Сімейного кодексу України. Добровільність шлюбу

1. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається.

Стаття 25 Сімейного кодексу України. Одношлюбність

Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі.

(Слайд 12. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

Завдання. Допоможіть вирішити життєву ситуацію за допомогою відповідних статей Сімейного Кодексу України.

До органу РАЦСу звернулись 18 річний Петро, який працює водієм та 15-річна Марина, студентка коледжу, із заявою про реєстрацію шлюбу. До заяви Марина додала довідку про те, що вона вагітна. Чи буде порушено законодавство, якщо працівники РАЦСу зареєструють цей шлюб?

(Відповідь: Дійсно законодавство допускає зниження шлюбного віку до 16 років, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам, а саме вагітність, поява дитини, фактичне проживання сім'єю тривалий час, хвороба.)

Коли у вашому житті прийде той щасливий час для одруження, ви повинні знати, що необхідно дотримуватись певного порядку. А якого саме, зараз дізнаємось.

(Слайд 13. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

Сімейний Кодекс України Глава 4 Державна реєстрація шлюбу.

1. Заява про реєстрацію шлюбу.
2. Взаємна обізнаність наречених про стан здоров'я.
3. Реєстрація шлюбу після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу.
4. Шлюб реєструється у приміщенні органу державної реєстрації актів цивільного стану.
5. Наречені мають право обрати прізвище одного з них як спільне прізвище подружжя або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами.
6. Державна реєстрація шлюбу засвідчується Свідоцтвом про шлюб.

Чоловік та жінка особисто подають письмову заяву до органів РАЦСу про бажання зареєструвати шлюб, яка втрачає чинність після спливу 3 місяців від дня її подання. Тоді ж працівники РАЦСу радять повідомити один одного про стан здоров'я, щоб уникнути непорозумінь в майбутньому.

Оголошення вас нареченими не зобов'язує вступати в шлюб, але в той самий час, в разі відмови вступити в шлюб ви зобов'язані відшкодувати другій стороні матеріальні затрати у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу і весілля.

Завдання. У зв'язку з цим допоможемо вирішити ситуацію № 1 на сторінці 131 підручника «Правознавство (практичний курс)», автори В.Л.Сутковий, Т.М. Філіпенко.

(Відповідь: Стаття 31. Зобов'язання наречених у разі відмови від вступу в шлюб.

3. Особа, яка відмовилася від шлюбу, зобов'язана відшкодувати другій стороні затрати, що були нею понесені у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля.

Такі затрати не підлягають відшкодуванню, якщо відмова від шлюбу була викликана протиправною, аморальною поведінкою нареченої, нареченого, прихованням нею, ним обставин, що мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення (тяжка хвороба, наявність дитини, судимість тощо).

4. У разі відмови від шлюбу особи, яка одержала подарунок у зв'язку з майбутнім шлюбом, договір дарування за вимогою дарувальника може бути розірваний судом.

У разі розірвання договору особа зобов'язана повернути річ, яка була їй подарована, а якщо вона не збереглася - відшкодувати її вартість.

Стаття 34. Реєстрація шлюбу в присутності нареченої та нареченого

1. Присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою.
2. Реєстрація шлюбу через представника не допускається.)

Шлюб реєструється після спливу 1 місяця від дня подачі заяви та в присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу.

Завдання: Як буде вирішено ситуацію № 2 на сторінці 131 підручника «Правознавство (практичний курс)», автори В.Л.Сутковий, Т.М. Філіпенко

Завдання: А чи можемо ми вважати укладеним шлюб у цій ситуації.

(Слайд 14. Фото з церкви.) (Відповідь: ні. Чому ні? Стаття 21. Поняття шлюбу

3. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану)

Після реєстрації шлюбу подружжю видають свідоцтво про реєстрацію та за традицією святкують весілля.

(Слайд. 15.Мультфільм весілля)

3. Майнові та особисті немайнові права подружжя.

Після укладення шлюбу наступають будні повсякденного життя.

(Слайд 16. Мультфільм. Після весілля).

В подружжя виникають взаємні права та обов'язки, про які ми поговоримо в що в наступному питанні нашого уроку.

Запитання: Пригадайте, що ми розуміємо під поняттям особисті немайнові та майнові права?

Завдання: Визначте, які з перелічених прав подружжя є основними немайновими , а які майновими.

(Слайд 17. Перелік прав подружжя)

- спільно вирішувати найважливіші питання життя сім'ї;
- мати майно, набуте за час шлюбу на підставі договору дарування;
- вільно обирати кожному з подружжя місце свого проживання;
- у разі потреби утримувати того з подружжя, хто є непрацездатним;
- обирати прізвище у шлюбі;
- мати право на повагу до своєї індивідуальності, своїх звичок та вподобань;
- мати дорогоцінну каблучку, придбану одним із подружжя під час шлюбу на спільні кошти;
- мати автомобіль, отриманий одним із подружжя за час шлюбу в порядку успадкування
- народжувати дитину.
- право на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей).

(Відповідь: Учні піднімають руку, зачитують і визначають до якої категорії віднести перераховані права.)

Завдання: Якщо ви знаєте які права є особисті немайнові, а які майнові визначте, чи порушені права подружжя в цих ситуаціях.

1) Чоловік заявив дружині: "Я переїжджаю до Дніпропетровська. Хоч там як ти до цього ставишся, все одно ти мусиш їхати зі мною, бо як дружина ти маєш слідувати за своїм чоловіком".

2) Ольга і Володимир уклали шлюб, коли їй було 16 років, а йому 22. За два роки Володимир закінчив інститут і отримав роботу у престижній фірмі. Ольга закінчила середню школу, але до інституту не вступила, бо Володимир категорично заперечує проти здобуття Ольгою вищої освіти й погрожує розлученням, вважаючи, що основна функція жінки — народження і виховання дітей.)

Особлива увага в Сімейному кодексі приділяється майновим правам подружжя.

Стаття 57 та 60 Сімейного кодексу розрізняють особисту приватну власність та спільну сумісну власність подружжя.

(Слайд 18. Окремі положення Сімейного Кодексу України)

Сімейний Кодекс України.

Стаття 57. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка

1. Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є:

- 1) майно, набуте нею, ним до шлюбу;
- 2) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування;
- 3) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.
- 4) житло, набуте нею, ним за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду"
- 5) земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації земельної ділянки, що перебувала у її, його користуванні, або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, або одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України

2. речі індивідуального користування, в тому числі коштовності.

3. премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги.

4. кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй, йому належала.

5. Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є страхові суми, одержані нею, ним за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них.

Стаття 60. Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя

1. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

2. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя

Завдання: Використовуючи норму закону, допоможіть вирішити ситуацію. Перебуваючи у шлюбі, Михайло заснував приватну фірму. У судовому засіданні щодо поділу майна після розлучення його дружина Світлана наполягала на поділі всього майна, зокрема й майна цієї фірми. Михайло заперечував, бо фірма розвивалася завдяки його зусиллям і здібностям, а Світлана не мала до діяльності фірми жодного стосунку.

(Слайд 19. Картинка про сім'ю)

Як ви зрозуміли вступ людини в шлюб та створення сім'ї це серйозний крок в її житті. Його потрібно робити, врахувавши всі за та проти, щоб не поповнити армію розлучених. Недаремно Артур Шопенгауер попереджав «Одружитись – це значить наполовину зменшити свої права і в два рази збільшити свої обов'язки».

IV. Закріплення нових знань і вмінь учнів.

Сім'я – це не лише кохання, а й відповідальність за свої дії перед іншими членами сім'ї.

1. То що ж таке сім'я?

2. Однією з підстав створення сім'ї є шлюб. Віднайдіть помилки у визначені шлюб.

Шлюб — це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану або через релігійний обряд у церкві після досягнення жінкою та чоловіком 18 років, а якщо у неї є діти, — можливе зменшення шлюбного віку на 2-3 роки за рішенням державного органу реєстрації актів цивільного стану із обов'язковим укладенням шлюбного договору напередодні одруження.

(Відповідь: Шлюб — це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану після досягнення жінкою та чоловіком 18 років, можливе зменшення шлюбного віку до 16 років за рішенням суду. Укладення шлюбного договору не є обов'язковим.)

3. Як називаються особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу? (Відповідь: наречені)

4. Зубна щітка - Якою є власністю подружжя?(Відповідь: приватна власність)

5. Знайдіть вихід із запропонованих ситуацій.

- 1). Юнак і дівчина вирішили укласти шлюб. Між ними виникла суперечка, у якій узяли участь і батьки. Дівчина бажає залишити своє дівоче прізвище, юнак наполягає на тому, щоб вона після укладання шлюбу взяла його прізвище, а батьки дівчини пропонують компромісний варіант — поєднати прізвища. Яке рішення, на вашу думку, відповідає закону?
- 2). Після одруження чоловік почав вимагати, щоб дружина залишила роботу й займалася веденням домашнього господарства. Жінка не погодилася із цим. Більше того, вона вирішила переїхати від чоловіка, з яким проживала в однокімнатній квартирі разом із сестрою, до своїх батьків у приватний будинок. Чоловік не погоджується із цим і наполягає на своєму, уважаючи дії дружини порушенням її сімейного обов'язку.
- 3). Громадянин П. та громадянка М. звернулися до органу реєстрації актів цивільного стану з проханням зареєструвати їхній шлюб. Приймавши заяву, співробітники РАЦСу призначили строк реєстрації шлюбу через місяць після подання заяви. Проте молоді не погодилися із цим. пояснили, що вони багато років знають один одного, тому для них додаткові роздуми не потрібні. До того ж П. — геолог, через кілька днів повинен виїжджати в експедицію на весь польовий сезон — більше ніж на півроку. Чи можливе вирішення цієї проблеми?

V. Підведення підсумків уроку.

Ви гарно попрацювали на уроці і, впевнена, більш серйозно будете ставитись до свого майбутнього. Повинні з повагою відноситись до своєї сім'ї, розуміти, щоб без сім'ї ми самотні.

VI. Домашнє завдання.

Опрацювати матеріал підручника параграф 18 «Правознавство (практичний курс)», автори В.Л.Сутковий, Т.М. Філіпенко та написати есе на тему: «Як можна зменшити кількість розлучень в Україні?»